

Krzysztof A. Makowski

Profesor Jakub Goldberg (2 II 1924–15 XI 2011)

Rocznik Wieluński 12, 203-211

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PRO MEMORIAM

PROFESOR JAKUB GOLDBERG (2 II 1924–15 XI 2011)

W dniu 15 listopada 2011 roku w wieku 87 lat zmarł w Jerozolimie Profesor Jakub Goldberg, wybitny znawca dziejów Polski w czasach wczesnonowożytnych, a zwłaszcza dziejów ludności żydowskiej w tym okresie. Spoczął na cmentarzu w kibucu Ejnat.

Jakub Goldberg urodził się 2 lutego 1924 roku w Łodzi¹. Pochodził z zamożnej żydowskiej rodziny kupieckiej. Jego ojciec Zelig, podobnie jak i dziad, handlował drewnem. Rodzice – jak sam wspominał² – byli indyferentni religijnie, choć jeszcze dziadkowie byli ortodoksyjnymi Żydami, chasydami. Religię żydowską oraz elementy historii Żydów poznawał więc w szkole oraz w domu babci, która wychowywała Go po śmierci matki. Po ukończeniu szkoły powszechnej uczęszczał do gimnazjum im. ks. Ignacego Skorupki. Do wybuchu wojny zdążył tam ukończyć trzy klasy.

W latach szkolnych Jakub Goldberg odebrał głęboko patriotyczne wychowanie. Wyrastał zatem w kulturze polskiej, ale jednocześnie miał świadomość, iż był Żydem,

¹ Sylwetkę Profesora Jakuba Goldberga, głównie pod kątem naukowym, przybliżali już m.in. Zbigniew Anusik (*Życiorys naukowy profesora Jakuba Goldberga*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2010, R. 9, nr 1, s. 257–261), Stanisław Grodziski (*Słowo wstępne*, [w:] J. Goldberg, *Żydzi w społeczeństwie, gospodarce i kulturze Rzeczypospolitej szlacheckiej*, Kraków 2012, s. VII–XIII), Małgorzata Golicka-Jabłońska (*Nie ma historii Polski bez historii Żydów... Jakub Goldberg (1924–2011)*, „Kronika Miasta Łodzi” 2011, nr 4 – wersja *on-line*: http://www.uml.lodz.pl/miasto/o_miescie/wydawnictwa_o_lodzi/kronika_miasta_lodzi/rok_2011_nr_4 – dostęp: 11 XII 2012), a ostatnio Anna Michałowska-Mycielska (*Jakub Goldberg (2 II 1924 – 15 XI 2011)*, „Kwartalnik Historyczny” 2012, R. 119, nr 3, s. 633–638).

² *Polska część duszy. Rozmowa z Jakubem Goldbergem*, rozmawiali R. Januszewski i J. Strękowski, [w:] R. Januszewski, J. Strękowski, *Polska w oczach cudzych*, Wrocław 2003, s. 182–183. W tym obszernym wywiadzie znajduje się bardzo dużo wątków autobiograficznych.

zwłaszcza, że – jak po latach wspominał z goryczą – „z zewnątrz” ciągle przypominało Mu, że nie był „pełnym Polakiem”³. Swą ówczesną świadomość określał jako „dualistyczną”, co można uznać za charakterystyczne dla wielu przedstawicieli żydowskiej inteligencji w międzywojennej Polsce. Poglądy miał wtedy zbliżone do orientacji lewicowych, o czym świadczy Jego akces do Socjalistycznej Organizacji Młodzieży Szkolnej, która była nieformalną przybudówką, znajdującej się w orbicie oddziaływania Bundu, organizacji o nazwie Cukunft.

Po napaści Niemiec na Polskę w 1939 roku Jakub Goldberg nadal mieszkał w Łodzi. W lutym 1940 roku wraz z babcią trafił do tamtejszego getta, gdzie przebywał do początków 1944 roku. W marcu tegoż roku wysłano Go do obozu pracy w Częstochowie, a potem w Skarżysku Kamiennej. Oba obozy znajdowały się przy oddziałach fabryki amunicji Hasag. We wrześniu 1944 roku Jakub Goldberg trafił do obozu koncentracyjnego Buchenwald, a stamtąd do jego filii w Meuselwitz w Turynii⁴. W połowie kwietnia 1945 roku, gdy nastąpiła ewakuacja obozu, brał udział w tzw. marszu śmierci. Oswobodzony został 8 maja 1945 roku. Po dwumiesięcznym pobycie w szpitalu, w lipcu tegoż roku, wrócił do rodzinnej Łodzi. Nikt z Jego rodziny nie ocalał.

Po złożeniu matury Jakub Goldberg rozpoczął w 1947 roku studia historyczne na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Łódzkiego. Historią – jak wspominał – pasjonował się bowiem już od czasów szkolnych⁵. Zaangażował się też wtedy w życie polityczne. Działał m.in. w Związku Niezależnej Młodzieży Socjalistycznej, któremu przewodniczył Jan Strzelecki⁶. Studia ukończył w 1952 roku. Jego praca magisterska, napisana pod kierunkiem Prof. Bohdana Baranowskiego, dotyczyła konfederacji wojskowej po śmierci Jana III Sobieskiego. W 1951 roku, a więc jeszcze przed ukończeniem studiów, Jakub Goldberg został zatrudniony w Instytucie Historii Uniwersytetu Łódzkiego (w Katedrze Historii Społeczno-Gospodarczej) na stanowisku młodszego asystenta. W ciągu kilku następnych lat awansował na stanowisko asystenta, a potem starszego asystenta. Uczęszczał na seminaria doktorskie prowadzone przez Prof. Natalię Gąsiorowską i Prof. Witolda Kulę.

Swoje badania od początku kariery naukowej skoncentrował na dziejach Polski w czasach wczesnonowożytnych. Szczególnie zainteresował się wtedy problematyką społeczno-gospodarczą, zwłaszcza osadnictwem olęderskim oraz agraryzacją miast na terenie województw łęczyckiego i sieradzkiego. Zwieńczeniem studiów w tej dziedzinie była przygotowana w 1960 roku pod kierunkiem Prof. Bohdana Baranowskiego rozprawa doktorska poświęcona problemom agrarnym miast ziemi wieluńskiej w drugiej połowie XVII i w XVIII wieku. W tym samym roku ukazała się ona drukiem nakła-

³ Tamże, s. 183.

⁴ Obozowe wspomnienia Profesora Goldberga znajdują się m.in. na stronie internetowej *Zapomniane obozy nazistowskie*: <http://obozynazistowskie.pl/> (dostęp: 11 XII 2012).

⁵ *Polska część duszy...*, s. 186.

⁶ Tamże, s. 196.

dem Ossolineum (w serii prac Łódzkiego Towarzystwa Naukowego)⁷. Z perspektywy półwiecza pracę tę, w której najwięcej miejsca poświęcił Autor samemu Wieluniowi, trzeba ocenić jako niezwykle dojrzałą, zwłaszcza jak na dysertację doktorską. Owa dojrzałość cechuje zresztą i inne Jego prace z tego okresu. Co ciekawe, nie ma w nich też w zasadzie tak charakterystycznych dla ówczesnego piśarstwa historycznego akcentów ideologicznych.

Profesor Goldberg już wtedy nie stronił od podejmowania problematyki żydowskiej. Kiedy skończył studia, zdał sobie bowiem sprawę, że dzieje Żydów stanowiły dotkliwą lukę w polskim piśmiennictwie historycznym. Nic więc dziwnego, że w tym właśnie nurcie mieściła się Jego pierwsza poważniejsza praca – opublikowany w 1956 roku na łamach „Biuletynu Żydowskiego Instytutu Historycznego” artykuł dotyczący położenia ludności żydowskiej w Lutomierniku w drugiej połowie XVIII wieku⁸. Warto dodać, iż jeden z ówczesnych tekstów poświęcił wtedy też Żydom, którzy na ziemi wieluńskiej parali się uprawą roli⁹.

Po doktoracie Profesor Goldberg nie zmienił swych zainteresowań. Nadal zajmował się różnymi aspektami dziejów gospodarczych i społecznych województw łęczyckiego i sieradzkiego, zwłaszcza zaś ziemi wieluńskiej. Szereg opracowań poświęcił problematyce miejskiej oraz ekonomicznemu modelowi folwarczno-pańszczyźnianemu. W szerszym zakresie niż poprzednio podjął problematykę żydowską. Na przykładzie Wieruszowa starał się opisać proces ścierania się interesów żydowskich i polskich mieszkańców w miasteczku szlacheckim. Ponadto wydał książkę kahału w Działoszynie i pinkas bractwa krawieckiego w Nasielsku, napisał rozdział historyczny do książki pamięci Żydów nowogródzkich. Już wtedy zainteresował się też sejmem żydowskim w Rzeczypospolitej.

W 1967 roku, a więc jeszcze przed tzw. wydarzeniami marcowymi, Profesor Jakub Goldberg wyjechał do Izraela, ponieważ – jak wspominał po latach – „nastroje antyżydowskie w Łodzi były silniejsze niż gdzie indziej. Zaczęło się to również zaznaczać na uniwersytecie, gdzie wpływy moczaryzmu były wyraźniejsze niż w innych ośrodkach”¹⁰. W Izraelu nie był bynajmniej osobą anonimową. Kraj ten po raz pierwszy

⁷ J. Goldberg, *Stosunki agrarne w miastach ziemi wieluńskiej w drugiej połowie XVII i w XVIII wieku*, Łódź 1960.

⁸ J. Goldberg, *Ludność żydowska w Lutomierniku w drugiej połowie XVIII wieku i jej walka z feudalnym uciskiem*, „Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego” 1956, nr 15–16, s. 183–204. Wykaz publikacji Jakuba Goldberga można znaleźć w dwóch poświęconych Mu księgach: *List of Publications by Professor Jacob Goldberg*, [w:] *Studies on the History of the Jews in Old Poland. In Honor of Jacob Goldberg*, ed. A. Teller, Jerusalem 1998, s. 322–332; *Bibliografia dorobku naukowego prof. Jakuba Goldberga*, oprac. E. Wiatr, A. Sitarek, [w:] „Należę do polskiej szkoły historycznej”. *Studia i szkice ofiarowane prof. Jakubowi Goldbergowi z okazji odnowienia doktoratu na Uniwersytecie Łódzkim*, red. R. Stobiecki i J. Walicki, Łódź 2010, s. 10–21.

⁹ J. Goldberg, *Rolnictwo wśród Żydów w ziemi wieluńskiej w drugiej połowie XVIII wieku*, „Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego” 1956, nr 27, s. 62–88.

¹⁰ *Polska część duszy...*, s. 187.

odwiedził bowiem w 1957 roku, nawiązując wtedy kontakty z historykami z Uniwersytetu Hebrajskiego w Jerozolimie. I właśnie w tym mieście znalazł Jakub Goldberg po przyjeździe zatrudnienie, podejmując pracę w głównym archiwum izraelskim – The Central Archives for the History of the Jewish People. Jednocześnie otrzymał stypendium naukowe na Uniwersytecie Hebrajskim, a w 1969 roku został tam zatrudniony jako wykładowca. W następnych latach zdobywał tam kolejne szczeble kariery. W 1972 roku *został Senior Lecturer*, w 1979 roku *Associate Professor*, by w 1989 roku zostać tzw. pełnym profesorem, co, przekładając to na polskie warunki, jest równoznaczne ze stanowiskiem profesora zwyczajnego¹¹.

Swe badania skoncentrował teraz Jakub Goldberg na dziejach Żydów polskich. Napisał m.in. rozdziały historyczne do ksiąg pamięci gmin żydowskich w Zduńskiej Woli, Warcie, a także Wieluniu¹². Jego domeną pozostały jednak nadal wczesne czasy nowożytne, czyli wiek XVI–XVIII. Szczególnie zainteresował się tożsamością Żydów – akulturacją, integracją, konwersjami oraz różnymi płaszczyznami stosunków polsko-żydowskich, a w tym kontekście także zagadnieniem małżeństw mieszanych. Nie zarzucił też całkiem badań nad problematyką gospodarczą. Zajął się zwłaszcza licznie reprezentowanymi wśród ludności żydowskiej karczmarzami, arendarzami oraz kupcami i handlarzami. Z czasem głównym polem Jego zainteresowań stało się wszelako prawne położenie ludności żydowskiej w Rzeczypospolitej Obojga Narodów. I tej właśnie dziedziny dotyczy główne dzieło Profesora – trzynomowa krytyczna edycja źródłowa, wydana w latach 1981–2001 pod auspicjami Izraelskiej Akademii Nauk, prezentująca zbiór przywilejów (w języku łacińskim, polskim i niemieckim) nadanych Żydom od XVI do XVIII wieku¹³. Stanisław Grodziski, charakteryzując to dzieło, podkreślał iż Autorowi udało się dobrze ukazać położenie prawne oraz sytuację ekonomiczną ludności żydowskiej na tle ustroju i prawa Rzeczypospolitej. Na podstawie źródeł uzasadnił bardzo ważny pogląd, iż wyjęcie Żydów spod jurysdykcji wojewodzińskiej i poddanie ich władzy dominialnej nie pogorszyło bynajmniej ich pozycji. Stanisław Grodziski wskazał również na wysoki poziom edytorski tego wydawnictwa, staranne opracowanie materiału i bogaty aparat naukowy¹⁴.

Nowym wątkiem w twórczości Profesora Goldberga stały się dyskusje wokół kwestii żydowskiej podczas Sejmu Wielkiego, a także biografistyka. W tym ostatnim nurcie

¹¹ Życiorys naukowy Profesora Goldberga na stronie internetowej Uniwersytetu Hebrajskiego: http://www.huji.ac.il/dataj/controller/ihoker/MOP-STAFF_LINK?sno=4123897&Save_t= (dostęp: 22 XI 2012).

¹² J. Goldberg, *Korot ha-jehudim be-Wielun*, [w:] *Sefer zikaron le-kehilat Wielun*, ed. M. Mendelewitz, Tel Awiw 1971, s. 19–43.

¹³ J. Goldberg, *Jewish Privileges in the Polish Commonwealth. Charters of Rights Granted to Jewish Communities in Poland-Lithuania in the Sixteenth to Eighteenth Centuries. Critical Editions of Original Latin, Polish and German Documents with English Introduction and Notes*, vol. 1–3, Jerusalem 1981–2001.

¹⁴ Zob. S. Grodziski, *Słowo wstępne...*, s. X–XI.

mieści się parę publikacji osnutych wokół bardzo interesującego pamiętnika z przełomu XVIII i XIX wieku, autorstwa pochodzącego z Wielkopolski Mojżesza Wassercuga¹⁵. Kilka artykułów poświęcił Jakub Goldberg wybitnym historykom żydowskim – Majerowi Bałabanowi, Mojżeszowi Schorrowi, Wilhelmowi Feldmanowi i Arturowi Eisenbachowi. Powrócił również do swych wcześniejszych zainteresowań Sejmem Czterech Ziem, czyli centralną reprezentacją Żydów Rzeczypospolitej. Niestety, nie doczekał już wydania drukiem opracowanego wspólnie z Adamem Kaźmierczykiem zbioru źródeł do dziejów sejmu, który ukazał się nakładem Wydawnictwa Sejmowego w 2011 roku¹⁶. Zbiór ten zawiera dokumenty w językach nieżydowskich, w większości publikowane po raz pierwszy.

Dzięki swoim osiągnięciom naukowym i dydaktycznym Profesor zyskał wysoką pozycję w świecie naukowym. Wykładał gościnnie m.in. na uniwersytetach w Hajfie, Kolonii, Monachium i Lipsku. Był też stypendystą renomowanych instytucji naukowych, w tym Historische Kommission i Wissenschaftskolleg w Berlinie, St. Anthony's College w Oksfordzie oraz Simon-Dubnow-Institut w Lipsku. W 1998 roku, w uznaniu Jego zasług, współpracownicy, uczniowie i przyjaciele nie tylko z Izraela, ale też z Polski i z innych krajów ofiarowali Mu tom studiów poświęconych dziejom Żydów w dawnej Polsce¹⁷.

Mimo bagażu negatywnych doświadczeń zarówno z okresu międzywojennego, jak i powojennego, nigdy nie dostrzegłem u Profesora Goldberga tak charakterystycznej dla wielu polskich Żydów mieszkających za granicą goryczy i, mówiąc delikatnie, dystansu do Polski. Wręcz przeciwnie, Profesor zawsze podkreślał swą przynależność do polskiej szkoły historycznej¹⁸. Z pewną rezerwą odnosił się jedynie do łódzkiego środowiska historycznego, ale miał po temu swoje powody. W Izraelu od początku był przeto swego rodzaju ambasadorem polskiej historiografii, której dorobek, głównie poprzez recenzje polskich prac, przybliżał tamtejszym historykom. Później zabiegał o to, by mimo zmiany pokoleniowej w izraelskiej historiografii, która niosła za sobą również zmianę przedmiotu badań (koncentracja na dziejach Izraela), spuścizna kulturalna polskich Żydów nie została zapomniana. Zwieńczeniem Jego starań było powołanie do życia w 1989 roku na Uniwersytecie Hebrajskim Centrum Badań nad Dziejami i Kulturą Żydów Polskich, którym kierował do przejścia na emeryturę w 1992 roku.

Jakub Goldberg był historykiem nietuzinkowym. Na gruncie badań żydowskich jako jeden z nielicznych kierował się bowiem na wskroś nowoczesną dyrektywą metodolo-

¹⁵ Profesor Goldberg napisany oryginalnie po hebrajsku pamiętnik Wassercuga wydał w Lipsku w tłumaczeniu na język niemiecki, opatrując go wstępem i przypisami. Zob. *Die Memoiren des Moses Wassercuga*, Hg. J. Goldberg, Leipzig 2001.

¹⁶ *Sejm Czterech Ziem. Źródła*, do druku przygotowali J. Goldberg, A. Kaźmierczyk, Warszawa 2011.

¹⁷ *Studies on the History of the Jews in Old Poland. In Honor of Jacob Goldberg*, ed. A. Teller, Jerusalem 1998.

¹⁸ Zob. m.in. *Polska część duszy...*, s. 181.

giczną, która do dziś nie jest wcale tak często stosowana. Sam tak ją formułował: „Uważam się za historyka Polski i historyka Żydów polskich. Historyka, którego głównym zadaniem jest integralne ujęcie historii Polski i historii Żydów Polskich”¹⁹. Nic przeto dziwnego, że wizytówką Profesora Goldberga stał się znany dziś już dość powszechnie aforyzm: „Nie ma historii Polski bez historii Żydów i historii Żydów bez historii Polski”. Jednocześnie przez lata toczył Profesor batalię o zmianę perspektywy spoglądania na dzieje polskich Żydów i stosunków polsko-żydowskich. „Ciągłe powtarzam,” – stwierdzał w cytowanym już kilkakrotnie wywiadzie – „że trzeba badać dzieje Polski nie tylko jako kraju, w którym Żydzi ginęli, ale przede wszystkim jako kraju, w którym Żydzi żyli przez setki lat i w którym panowała większa tolerancja religijna niż gdziekolwiek indziej. Kraju, w którym było im lepiej niż gdziekolwiek indziej, w którym utworzyło się największe i centralne skupisko Żydów w świecie”²⁰. Nie jest to bynajmniej pogląd popularny.

Po wyjeździe do Izraela Jakub Goldberg cały czas podtrzymywał kontakty z Polską, choć ówczesne władze Mu tego nie ułatwiały, odmawiając przez kilkanaście lat przyznania wizy. Sytuacja zmieniła się dopiero w czasie pierwszej „Solidarności”. W 1980 roku po przeszło 10 latach przerwy ukazał się w Polsce (na łamach „Kwartalnika Historycznego”) niewielki tekst Jakuba Goldberga. W 1981 roku otrzymał też wreszcie polską wizę. Od tego czasu zaczął regularnie przyjeżdżać do Polski. Nawiązał współpracę z różnymi ośrodkami naukowymi, przede wszystkim z Uniwersytetem Jagiellońskim i Uniwersytetem Warszawskim. Na tym ostatnim prowadził zresztą gościnne wykłady. Uczestniczył również w licznych sympozjach i konferencjach, prowadził kwerendy biblioteczne i archiwalne.

Wraz z przemianami ustrojowymi i w Polsce aktywność i osiągnięcia Profesora Goldberga zostały właściwie docenione. Już w 1989 roku z rąk Prezydenta Rzeczypospolitej otrzymał Złoty Krzyż Zasługi. W 1993 roku Uniwersytet Warszawski nadał Profesorowi Goldbergowi doktorat honoris causa. W 1998 roku został On członkiem zagranicznym Polskiej Akademii Umiejętności, a w 2005 roku członkiem zagranicznym Polskiej Akademii Nauk, co oznaczało osiągnięcie najwyższych możliwych szczytów naukowych. W 2004 roku od polskiego ministra spraw zagranicznych otrzymał dyplom „Za wybitne zasługi dla promocji Polski w świecie”.

Wiem, że z dużą satysfakcją Profesor Goldberg przyjął wydanie w 1990 roku staniem Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Historycznego rozprawy Jego autorstwa, którą napisał krótko przed wyjazdem do Izraela jako część pracy zbiorowej poświęconej dziejom Pabianic, ale nie ukazała się ona drukiem²¹. Jej miejsce zajęły w owej książce tekst innego autora, który bardzo przypominał pierwowzór. Dlatego też w zamyśle wydawców ta niewielka publikacja miała stanowić rodzaj zadośćuczynienia.

¹⁹ Tamże.

²⁰ Tamże, s. 190.

²¹ J. Goldberg, *Dzieje Pabianic w XVII–XVIII wieku*, Warszawa 1990.

Myślę, że dla Profesora Goldberga dużym wyróżnieniem był udział – wraz z kilkoma innymi luminarzami nauk historycznych, Piotrem Wandyczem, Bronisławem Geremkiem, Jerzym Kłoczowskim, Januszem Tazbirem, Danielem Beauvois i Gottfriedem Schrammem – w bardzo interesującym i ważnym panelu dyskusyjnym pt. *Miejsce Polski w dziejach Europy i świata w okresie drugiego tysiąclecia*, który odbył się podczas pierwszego dnia XVI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich we Wrocławiu w 1999 roku. Z uwagi na wydarzenia z przeszłości duże znaczenie miała też dla Profesora Goldberga uroczystość odnowienia Jego doktoratu, która odbyła się na Uniwersytecie Łódzkim w maju 2010 roku. Z tej okazji ofiarowano Profesorowi specjalnie wydaną z tej okazji książkę²².

Profesor Jakub Goldberg od końca lat osiemdziesiątych blisko współpracował też z historykami z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, przede wszystkim z Jerzym Topolskim i Lechem Trzeciakowskim, a z młodszej generacji z Krzysztofem Modelskim, a później i z piszącym te słowa. Wymiernym owocem tej współpracy była pierwsza w dziejach konferencja naukowa poświęcona wielkopolskim Żydom, która odbyła się w Poznaniu w 1992 roku. Profesor Goldberg bywał też u nas z wykładami, uczestni-



Profesor Goldberg (w towarzystwie swej małżonki Prof. Olgi Mulkiwicz-Goldberg) otrzymuje z rąk Rektora Prof. Bronisława Marciniaka Medal 90-lecia UAM (fot. M. Męczyński – „Życie Uniwersyteckie”)

²² „Należę do polskiej szkoły historycznej”...

czył w sesjach i seminariach. W uznaniu Jego zasług dla rozwoju studiów żydowskich na naszym uniwersytecie 20 maja 2010 roku otrzymał z rąk Rektora Prof. Bronisława Marciniaka Medal 90-lecia UAM.

W maju 2012 roku Komisja Historii i Kultury Żydów Polskiej Akademii Umiejętności, chcąc uczcić pamięć Profesora Goldberga, zorganizowała w Krakowie konferencję ukazującą różne dziedziny Jego zainteresowań badawczych. Została ona połączona z dyskusją nad wspomnianą wyżej edycją źródeł dotyczących Sejmu Czterech Ziem oraz prezentacją Jego wydanej już pośmiertnie książki pt. *Żydzi w społeczeństwie, gospodarce i kulturze Rzeczypospolitej szlacheckiej*, która zawiera zbiór 14 publikowanych już wcześniej w różnych miejscach artykułów²³.

Śmierć Profesora Jakuba Goldberga to wielka strata dla polskiej historiografii. Oprócz wciąż aktualnego motta, jakie Mu przyświecało w badaniach, pozostawił dla polskich historyków, zwłaszcza tych podejmujących problematykę żydowską, i inne ważne przesłanie. W przywoływanym już parokrotnie wywiadzie opublikowanym w 2003 roku powiedział bowiem: „...zajmowanie się pełnymi dziejami Żydów w Polsce jest bardzo ważne również dla Polski, gdyż dla Żydów antysemityzm w Polsce nie jest



Profesor Goldberg dokonuje wpisu do Księgi Pamiątkowej UAM (w tle od lewej Rektor UAM Prof. Bronisław Marciniak, Małżonka Profesora, Prof. Olga Mulkiewicz-Goldberg, Prof. Lech Trzeciakowski i autor niniejszego tekstu) (fot. M. Męczyński – „Życie Uniwersyteckie”)

²³ J. Goldberg, *Żydzi w społeczeństwie, gospodarce i kulturze Rzeczypospolitej szlacheckiej*, Kraków 2012. Doboru artykułów dokonał sam Autor, w niektórych z nich wprowadził też drobne zmiany i retusze.

rzeczą już tak groźną. Natomiast jest on bardzo groźny dla Polski, dla jej postrzegania w świecie”²⁴.

Śmierć Profesora Goldberga ma też dla mnie wymiar osobisty. Należał On bowiem do niezbyt licznego, niestety, grona historyków, których poważałem. Zawsze mogłem liczyć na Jego cenne rady i uwagi, nie tylko natury naukowej, a dyskusje z Nim były nie tylko inspirujące, ale stanowiły również prawdziwą przyjemność. Wprawdzie potrafił być nieraz bardzo krytyczny, szczególnie raziło Go szerzące się ostatnimi laty w naukach historycznych hochsztaplerstwo, w gruncie rzeczy był wszakże człowiekiem niezwykle życzliwym i zawsze gotowym spieszyc z pomocą. I takim Go zapamiętam. Jestem bardzo wdzięczny losowi, że było mi dane spotkać Profesora Jakuba Goldberga na mojej naukowej drodze.

Krzysztof A. Makowski

²⁴ *Polska część duszy...*, s. 193.